

Zorko Harej (1949-1990)

Sredi bujno ozelenega poletja smo se predlanskega julija v domačem Dornberku poslovili od prijatelja in kolega Zorka Hareja. Dve leti sta že zdrsnili mimo in nam nanizali strahote vojne in begunstva in ni nam prizanešeno z neprijetnostmi, ki jih prinaša vajeništvo demokracije. Posebej težko je kolegom na zavodih za varstvo naravne in kulturne dediščine, saj se zdi, da je v času slabšega gospodarskega stanja med ljudmi čedalje manj razumevanja, da, še manj ljubezni in posluha za ohranjanje kulturne dediščine. Prav pri tem napornem in premalo cenjenem delu je Zorko rezal s kolegi z goriškega zavoda najtežjo brazdo. Svoje delo je opravljal skoraj do zadnjega naravnost zgledno, ne le zaradi izjemne delavnosti, temveč tudi zaradi posebnega ugleda, ki si ga je znal ustvariti z nenavadnim posluhom za ljudi in stvari. Zato se je pogosto oglašal v *Primorskih srečanjih* in *Primorskih novicah*, slišali smo ga na radiu Trst in mu prisluhnili tudi na televiziji. Če bi tudi utegnili pozabiti na njegova tehtna razmišljanja, saj je človeški spomin vendarle tako lahko zbrisljiv, bodo sadovi Zorkovega dela in brezštevilnih potrpljenja polnih razgovorov - na eni strani z oblastjo in na drugi z domačini - še dolgo vidni na biserih primorskih srednjeveških mestec in gradov. Štanjel, Branik, Prem, Dobrovo v Brdih...

Ostali pa so žal tudi polni predali novih snovanj in načrtov, kako iztrgati naglemu propadanju in pozabi tisto najvrednejše, najbolj naše, navsezadnje tudi tisto najbolj primorsko. Ljudje so mu radi prisluhnili in neredko sta se iz socialistične brezbržnosti prebudila skrb in ponos za našo dediščino. Med domačini bo še dolgo živel hvaležen spomin nanj in na njegovo delo.

Toda Zorko se ni že skraja odločil za zavodsko delo. Da mu je namenjeno raziskovalno delo na oddelku, smo z njim tedaj v začetku upali tudi njegovi prijatelji. Takoj po diplomi iz zgodovine in arheologije se je vpisal na podiplomski študij in postal stažist raziskovalec. Delo je uspešno sklenil v izredno kratkem času z magistriranjem. Leta 1986 je magistrsko delo z neznatnimi popravki izdal kot monografijo z enakim naslovom *Kultura kolišč na Ljubljanskem barju*. V njej zapisana znanstvena dognanja so sad intenzivnega ukvarjanja z barjansko eneolitiko kulturo s posebnim poudarkom na oblikah in okrasu keramike. Že od študentskih let dalje je nekaj poletij zapovrstjo vodil izkopavanja na Barju in vsakokratnim zemeljskim posegom so sledila vzorno natančna in izčrpna poročila. Na novo izkopano gradivo iz Notranjih Goric je vzprejel z gradivom, ki ga je izkopal Walter Schmid. Skupaj z gradivom iz Resnikovega prekopa je objavil tudi gradivo, ki ga je izkopal Staško Jesse. Nadalje je

skušal raziskati razprostranjenost notranjegoriškega kolišča in večkrat zapovrstjo vodil izkopavanja v Partih pri Igu. Sodeloval je tudi pri dolgoletnih raziskovanjih na Celjskem gradu in si tako nabral pomembne izkušnje za poznejše požrtvovalno delo na primorskih gradovih.

Vzrokov, zaradi katerih Zorko kljub vestnemu delu ni ostal na arheološkem oddelku Filozofske fakultete, ne poznam. Četudi sva si bila vsa ta dolga leta dobra prijatelja, ni o tem nikoli spregovoril.

Odšel je v Novo Gorico, kjer se je za nekaj let posvetil pedagoškemu delu na gimnaziji in si ustvaril družino. Počitnice je preživel na izkopavanjih. Leto za letom je raziskoval na štanjelskem in rihenberškem gradu, v Medani, na Gojačah in v številnih kraških jamah, med drugim v Jazbini pri Divači in Doktorjevi jami pri Ogradi pri Pliskovici. Poznavanju eneolitike keramike z Ljubljanskega barja se je pridružilo poznavanje istodobnih kraških lončarskih izdelkov, delo na gradovih pa je ponudilo obilico visokosrednjeveškega, posebej bogatega renesančnega keramičnega gradiva, ki se mu je Zorko posvetil z veliko mero ljubezni. Spoznanja je objavil v skoraj vsakoletnih zapisih v *Poročilih o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji*, v *Goriškem letniku*, *Varstvu spomenikov* in *Arheološkem pregledu*.

V začetku 1983 je prevzel odgovorno in nevhvaležno delo vodje goriškega zavoda. Vodil ga je z znanjem arheologa, zavestjo zgodovinarja in konservatorja, deloval pa je tudi kot kulturni delavec in domačin, ki so mu bili primorska zemlja in njeni ljudje najbližji.

Že s kaljo smrti v sebi se je odpravil na študijsko potovanje v Bosno in Hercegovino, da bi preučil eneolitiko gradivo na Balkanu in ga primerjal s svojimi spoznanji, ki jih je v kratkem že predstavil na zadnjem kongresu jugoslovanskih arheologov na Bledu 1988 in so bile srž njegove disertacije v pripravi. Bolezen in trpljenje sta ga za kratek čas privezala na rodni dom v Dornberku, podobno kot za kratek čas v jeseni postanejo ptice na obali, preden odlete v daljavo...

Ko ptice odlete, ostane samo zemlja.

In pesem. Ta ga je spremljala, kot more spremljati le ljudi iz Vipavske doline. Mehka, otožna in vse prežemajoča, kot je lahko le smaragdno zelenje ob bistri reki, in tako silovita kot burja, ki se trga pozimi iz nedrij Nanosa.

In ostane seveda spomin. Spomin na neko trdno prijateljstvo.